

Барчан Ю., Павлюченко О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРІСНОВОДНІ МОЛЮСКИ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПОЛІССЯ

Молюски – звичайні компоненти прісноводної гідрофауни Центрального Полісся. Вони часто зустрічаються у річках, ставках, озерах, болотах, канавах тощо. Позитивне значення молюсків загальновідоме. Чисельність цих тварин у водоймах досить часто сягає великих значень, у зв'язку з чим вони відіграють важливу роль у колообігу речовини та енергії у природних та штучних гідробіоценозах. Молюски – невід'ємна складова частина харчового раціону деяких видів риб, водоплавних та болотних птахів. Разом з тим молюски є проміжними хазяями низки видів трематод, марити яких паразитують у представників різних класів хребетних. Протягом останніх десятиріч внаслідок антропопресії малакоценози водойм України суттєво збідніли. Метою нашого дослідження було з'ясування сучасної малакофауни Лісостепової зони Центрального Полісся.

Матеріалом для дослідження слугували власні збори 2009-2010 рр., здійснені у басейні р. Гнилоп'ять. Визначення видової належності молюсків проводили за конхіологічними особливостями об'єктів (Стадниченко, 1984; 1990).

Найбільша річка регіону – Гнилоп'ять – тривалий час вважалась однією з найзабрудненіших на Житомирщині, що пов'язано з діяльністю великих промислових підприємств. Нерідко їх неочищені відходи призводили до загибелі більшості гідробіонтів. І хоча на сьогодні якість води покращилась (чимало підприємств-забруднювачів не працюють), чисельність популяцій молюсків залишається переважно низькою, а їх видовий склад – збідненим.

Родина перлівницевих (*Unionidae*) у досліджуваному регіоні представлена 8 видами. Фоновими видами Гнилоп'яті є *Unio pictorum ponderosus*, Spitz in Rossmassler, 1844 і *Colletopterum ponderosum rumanicum* (Bourguignat, 1880). Їх зустрічальність становить тут 80-95%, щільність

поселення тварин – 5-8 екз./м². Дещо рідше зустрічаються *U. conus borysthenicus*, Kobelt, 1879, *C. piscinale falcatum* (Drouët, 1881), *U. tumidus falcatus* Drouët, 1881 (м. Бердичів, села Хажин, Швайківка, Райки Житомирської обл.). Молюски роду *Anodonta* у р. Гнилоп'ять трапляються лише поодинокими екземплярами. Перлівницевих зареєстровано на піщано-мулистих, мулистих донних відкладеннях за оліготипу швидкості. Влітку їх знаходили на глибинах 0,3-1,2 м, в холодну пору року – до 2,5 м.

У стоячих водоймах переважають молюски підроддини *Anodontinae*. З них найвищою щільністю поселення відзначається *C. piscinale* – до 10 екз./м² (с. В. П'ятигірка, Хажин). Значно рідше тут трапляються *A. cygnea* (Linné, 1758) і *A. zellensis micheli* (Modell, 1945). Лише у ставку в с. Гришківці зареєстровано *A. stagnalis* (Gmelin in Linné, 1791). У цій водоймі беззубки утворюють багаточисельну популяцію, а їх черепашки досягають значних розмірів. Вірогідно, це пов'язане з гідрохімічними особливостями водойми, які є сприятливими для росту і розвитку цих молюсків. Щільність поселення молюсків роду *Unio* у стоячих водоймах – 5-6 екз./м². У досліджуваному регіоні не виявлено молюсків роду *Batavusiana* і *Pseudanodonta*, що, насамперед, пов'язано з їх екологічними особливостями.

З дрібних двостулкових у досліджуваних водоймах знайдено представників родини *Sphaeriidae*. Кулька рогова (*Sphaerium corneum*) та кулька річкова (*S. rivicola*) виявлені у більшості водойм. Горошини найчастіше трапляються поряд з кульками. У наших зборах переважають горошини річкова *Pisidium ammicum*, болотяна *P. casertanum*, блискуча *P. nitidum*.

У заплавах р. Гнилоп'ять, канавах та болотах виявлено 2 види родини катушок (*Planorbidae*). Найбільш поширеним видом є *Planorbis planorbis* (Linnaeus, 1758). Він зустрічається у болотах с. Райки і с. Хажин. Щільність поселення молюсків цього виду досить висока. Дещо рідше зустрічається *Anisus spirorbis* (Linnaeus, 1758). Цей вид виявлено у стоячих (с. Мирославка, с. Гришківці) і слабкопроточних водоймах (р. Гнилоп'ять, м. Бердичів). Цих тварин зареєстровано переважно на мілководді у водоймах із сильно

розвинутою вищою водною рослинністю. Щільність поселення *A. spirorbis* у досліджуваних місцях збору невисока.

У досліджуваному регіоні виявлено 3 види родини ставковиків (*Lymnidae*): ставковик звичайний (*Limnaea stagnalis*), ставковик малий *L. truncatula* та ставковик вушковий (*L. auricularia*). Ці види звичайні як у проточних, так і у стоячих водоймах. Їх знайдено у р. Гнилоп'ять (м. Бердичів, с. Хажин, с. Райки) та у ставах (с. В. П'ятигірка, с. Мирославка, с. Хажин).

З передньозябрових молюсків виявлено бітиній (рід *Bithynia*) та живородок (рід *Viviparis*). Цих черевонігих молюсків знайдено у незначній кількості.

Отже, в результаті досліджень виявлено 18 видів молюсків, що належать до 6 родин (*Unionidae*, *Sphaeriidae*, *Planorbidae*, *Lymnidae*, *Bithyniidae*, *Viviparidae*).